

Asia: VN/27236/2020

Kansallista yritysvastuulakia koskeva arviomuistio

Lausunnonantajan lausunto

1) Lausuntonne yleisesti arviomuistiosta.

Suomen UNICEF kiittää mahdollisuudesta lausua arviomuistiosta. Arviomuistion tarkoitus on kartoittaa, millainen suomalaisia yrityksiä koskevan asianmukaisen huolellisuuden velvoitteen sisältö voisi olla kansallisessa lainsäädännössä.

Suomen UNICEFin perustehtävänä on vaikuttaa lapsen oikeuksien toteutumiseen saamalla aikaan pysyviä muutoksia jokaiselle lapselle kaikkialla maailmassa. UNICEFilla on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan erityisrooli toimia sopimuksen toteutumisen arvioijana ja asiantuntijana (LOS, art. 45). Arvioimmekin tässä lausunnossa nimenomaan lapsenoikeusnäkökulmaa.

YK:n ohjaavien periaatteiden mukaan valtioilla on velvollisuus suojella ja edistää ihmisoikeuksia ja yrityksillä on velvollisuus kunnioittaa niitä. Lapsen oikeuksien sopimuksen yleiskommentti nro 16 (2013) avaa tarkemmin sopimusvaltioiden velvoitteita, jotka koskevat yritystoiminnan vaikutusta lasten oikeuksiin. Velvoitteet on siis selkeästi kirjattu, ja silti arviomuistiossakin todetaan, että "YK-periaatteiden hyväksymisestä on kulunut kymmenen vuotta eikä tällä hetkellä ole saatavilla tutkimustuloksia, jotka osoittaisivat, että YK-periaatteiden toteutus ja niiden odottama ihmisoikeussuoriutuminen olisi valtavirtaa suomalaisyrityksissä." Lainsäädännölle on siis selkeä tarve, niin että yritysten toiminnasta aiheutuvat haitalliset ihmisoikeus- ja ympäristövaikutukset vähenevät. Lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, sillä yritysten globaaleilla arvoketjuilla on vaikutus miljooniin lapsiin.

Tehokas EU-tason lainsäädäntö olisi paras vaihtoehto tasoittamaan yritysten pelikenttää, mutta koska valmisteluprosessi etenee hitaasti, tulee kansallista valmistelutyötä jatkaa viipymättä. Yritysvastuulakia koskeva lakiehdotus pitää tuoda eduskunnan käsittelyyn tämän hallituskauden aikana.

2) Lausuntonne kansalliseen yritysvastuusääntelyyn ryhtymisestä.

Kansallisen yritysvastuulain valmistelua tulee jatkaa.

3) Lausuntonne muistiossa esitetyistä sääntelyvaihtoehdoista (velvoitteen sisältö, soveltamisala ja seuraamusjärjestelmä).

Lainsäädännön tulee perustua kansainvälisissä yritysvastuustandardeissa määriteltyyn asianmukaisen huolellisuuden prosessiin. Asianmukaisen huolellisuuden velvoitteesta tulisi asettaa tietyt minimikriteerit, jotka kaikkien yritysten tulisi täyttää. Korkeamman riskin tilanteissa kriteerit voivat olla tiukemmat.

Velvoitteen tulee kattaa kaikenkokoiset yritykset ja koko arvoketju, sillä yrityksillä on arvoketjuissa liiketoimintakumppaneiden kautta merkittäviä välillisiä vaikutuksia lapsiin. 160 miljoonaa lasta (2020) on edelleen lapsityössä. Myös huoltajien työoloilla (esim. elämiseen riittävä palkka, kohtuulliset työajat, työturvallisuus) on suora vaikutus lasten hyvinvointiin. Vaatimusten tulisi kuitenkin ottaa yritysten koko huomioon, sillä pieniltä yrityksiltä ei voi vaatia samoja satsauksia kuin suurilta.

Raportointivelvoitteen osalta on tärkeää, että tieto on vertailukelpoista, jotta sidosryhmät voivat aidosti hyödyntää sitä.

Vahva seuraamusjärjestelmä ja oikeudellinen vastuu ovat välttämättömiä, jotta uhrien oikeudet toteutuvat, lainsäädäntö johtaa muutoksiin yritysten toiminnassa ja lain asettamat ihmisoikeus- ja ympäristötavoitteet voidaan saavuttaa. Oikeuden hakeminen ja saaminen tulee tehdä helpoksi lapsille ja nuorille, ja heille täytyy tarjota oikeusapua prosessin aikana.

4) Lausuntonne arviomuistiossa esitetyistä sääntelyn ihmisoikeus-, ympäristö- ja yritysvaikutuksista.

Kansallinen yritysvastuulaki parantaisi lapsen oikeuksien toteutumista suomalaisten yritysten omassa liiketoiminnassa sekä niiden arvoketjuissa.

Arviomuistio painottaa lainsäädännön esteitä ja lisäselvityksen tarpeita, mutta hyödyt olisi hyvä vastaavasti nostaa esiin. Lainsäädännön avulla voidaan edistää YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista, parantaa yritysten kilpailukykyä ja luoda yhtenäinen pelikenttä toimijoille.

Kauppinen Outi
Suomen UNICEF ry

